

Ervaringen met een RAS-project aan huismussen in de provincie Groningen

René Oosterhuis

In mei 2007 ben ik begonnen met een RAS-project aan huismussen op twee locaties in de provincie Groningen, in de bebouwde kom van Leek en in het dorp Lettelbert. De locatie in Leek is een tuin midden in een dorp met 10.000 inwoners. De locatie in Lettelbert bestaat uit een tuin bij een woonboerderij in landelijk gebied met verspreid staande huizen en boerderijen. Met een totaal van circa 200 inwoners. In 2010 is er een derde onderzoeksplek toegevoegd, een tuin in de wijk Beijum in de stad Groningen. Deze relatief jonge wijk is in de jaren tachtig gebouwd en ligt aan de rand van de stad.

Het vangen

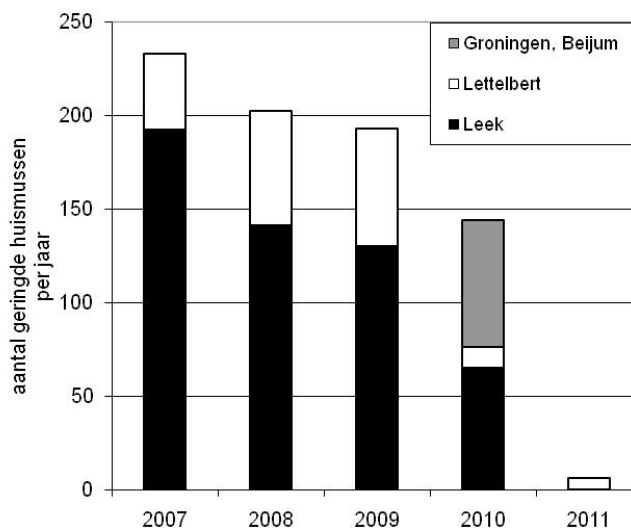
Voor het vangen zijn verschillende vangmethoden gebruik. De meeste vogels zijn gevangen met mistnetten. Huismussen hebben vaste aanvliegroutes naar rustplekken in bijvoorbeeld hagen. Door het net dwars op deze aanvliegroutes te zetten zijn veel mussen gevangen. In de periode met de vliegvlugge jongen is ook gebruik gemaakt van een slagnet van 1,5 bij 3 meter met daarop voer. Beide vangmethoden zijn goed bruikbaar om mussen te vangen maar er treed na 1-2 jaar wel gewinning op. Eenmaal gevangen mussen laten zich slecht terugvangen. Zie ook *Op Het Vinkentouw* nr. 115 (pagina 14-16) waar dit beschreven is.

Naast dat geringde mussen zich lastig laten terugvangen blijken ook ongeringde mussen steeds lastiger te vangen als gedurende een langere periode op een bepaalde plek gevangen wordt. Omdat het voor RAS noodzakelijk is om jaarlijks voldoende geringde vogels te hebben (30-40 per onderzoekslocatie) zijn tal van aanvullende vangmethoden geprobeerd. Als eerste is geprobeerd om met nestmaterialen (donsveren, strootjes) op het slagnet in het vroege voorjaar te vangen. Dit bleek niet te werken huismussen pakten het nestmateriaal pas op als het buiten het slagnetbereik lag. Andere soorten, vooral spreeuw en koolmees, lieten zich wel lokken door het nestmateriaal. Ook het lokken met soorteigen geluid bij mistnetten had geen succes. Recent is begonnen met het vangen met inloopkooien en speciale klapkooien in combinatie met meelwormen en de eerste resultaten lijken goed.

Omdat mussen zich lastig terug laten vangen zijn de mussen individueel gekleurd met 3 kleurringen en een metalen ring van het vogeltrekstation. In het

begin zijn kleurringen van Engelse makelij gebruikt maar deze werden door de mussen met hun sterke snavels weer verwijderd. Daarom is al snel overstapt op een ander soort kleurring die normaal gesproken wordt gebruikt als kinderspeelgoed. Deze zijn gemaakt van soepel plastic en kunnen daardoor minder makkelijk weer verwijderd worden door de huismussen.

In Leek zijn 528 huismussen gekleurd, in Lettelbert 182 en in Beijum 68 (stand 1 mei 2011). De eerste jaren zijn er veel geringd maar in de loop van de jaren is dat minder geworden (zie figuur 1). Toch is er jaarlijks genoeg geringd om voldoende geringde mussen in de populatie te houden. Naast het ringen op de vaste vangplekken zijn ook in de omgeving mussen gekleurd. Deze mussen maken pas deel uit van het RAS project als ze minimaal één keer op de onderzoeksplek zelf zijn afgelezen.

Figuur 1: Aantal gekleurdde huismussen per vanglocatie in periode mei 2007 t/m april 2011.

Het verzamelen van aflezingen

Belangrijkste onderdeel van het onderzoek is het verzamelen van aflezingen van gekleurde individuen. Op de vangplekken in Leek en Lettelbert worden bijna op dagelijkse basis aflezingen verzameld. Op de locatie in Beijum wordt hoofdzakelijk in het weekend afgelezen.

Naast het aflezen op de vangplekken zelf is geprobeerd zo veel mogelijk waarnemingen uit de omgeving te verzamelen. Er is met behulp van lokale kranten en media aandacht besteed aan het onderzoek en dat heeft ook veel aflezingen uit de omgeving van de onderzoeksplekken opgeleverd. Aanvullend is in 2010, met financiële hulp van Vogelbescherming, een aantal digitale camera's

aangeschaft die met behulp van een bewegingsmelder automatische opnamen maken. Deze camera's zijn opgesteld bij voerplekken en als er mussen rond hippen op zoek naar voedsel beginnen ze automatisch foto's te maken. Gemiddeld maakt een camera bij een voerplek tussen de 300-500 foto's per dag. Hiervan zijn alleen de foto's bruikbaar waar beide poten van de mus op zichtbaar zijn. In de winter als het koud is hebben de mussen hun veren uitgezet en is het lastig om alle kleurringen te zien. Het aantal individuen dat te herkennen is op de foto is daardoor lager dan in de zomer. De camera's worden gebruikt op de ringplekken zelf als de waarnemer bijvoorbeeld op vakantie is. Maar ook in tuinen in de omgeving van de ringplek met veel huismussen en waar de bewoners niet in staat zijn om zelf de ringen af te lezen.

Per maand worden er tussen de 1.000 en 1.500 aflezingen verzameld. In Leek zijn zo'n 21.500 aflezingen verzameld, in Lettelbert 25.400 en in Beijum zo'n 2.500. De aantallen variëren per maand en locatie. Dit wordt veroorzaakt door wisselende ringinspanning en het gedrag van de huismus. In Leek zijn de meeste mussen in de zomer in de tuin aanwezig en zijn er relatief weinig in de winter aanwezig. In Lettelbert zijn juist veel mussen in de winter aanwezig en veel minder in de zomer.

Aanvullende informatie bij de waarnemingen

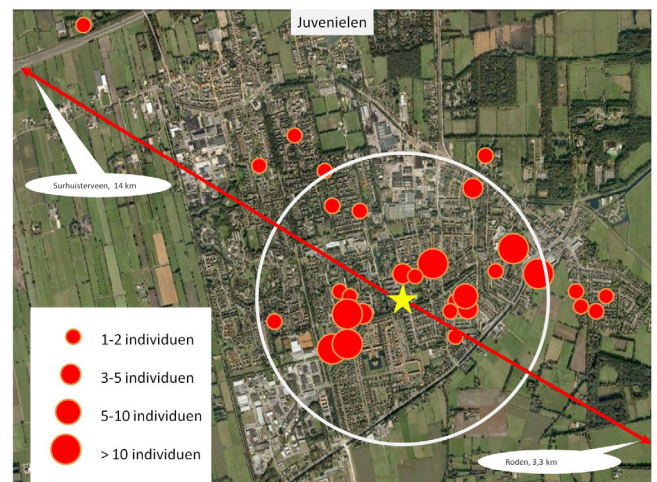
Bij het aflezen van gekleurringde individuen is het mogelijk om veel extra informatie te verzamelen. Vooral gegevens over het broedsucces zijn belangrijk. Als de broedvogels vliegvlugge jongen hebben nemen ze deze mee naar de voerplekken. Het is mogelijk om op de voerplek te zien of de adulten jongen hebben. Hierdoor wordt het inzichtelijk hoeveel broedsels de individuele mussen per jaar hebben. Dat kan namelijk variëren van één tot maximaal drie legsels. Daarnaast is het mogelijk om te zien hoeveel jongen door de ouders gevoerd worden. Het is niet duidelijk of dit ook het aantal jongen is dat uitgevlogen is of dat bijvoorbeeld het mannetje en vrouwtje elk met een aantal jongen op pad gaan. Maar de gemiddelden tussen de verschillende onderzoekslocaties kunnen wel met elkaar vergeleken worden om zo inzicht te krijgen in welk biotoop het broedsucces beter is.

Ook wordt elke maand het ringpercentage in de populatie bepaald. Dit is belangrijk omdat zo bijgehouden kan worden of er voldoende geringde individuen in de populatie aanwezig zijn. Daarnaast kan met behulp van het ringpercentage en het

aantal geringde individuen bepaald worden hoe groot de populatie is die van de ringplekken gebruik maakt.

Dispersie van gekleurringde huismussen in Leek

Huismussen zijn hoofdzakelijk standvogels wat betekent dat ze niet trekken. Echter, al snel werd duidelijk dat niet alle geringde mussen op de ringplek bleven. Een deel verdween. Daarom is er in Leek veel aandacht besteed aan het onderzoek in lokale kranten met als vraag: "waar zijn 200 geringde mussen gebleven?". Dit heeft een stroom waarnemingen opgeleverd en daarmee is een goed beeld ontstaan van de verspreiding van gekleurringde mussen in Leek. In figuur 1 en 2 staan de gegevens uitgewerkt waarbij onderscheid is gemaakt tussen vogels jonger dan 1 jaar en vogels die in het voorjaar 1 jaar of ouder zijn (adulten). De adulten blijven in de buurt van de ringplek. De gemiddelde afstand tot de ringplek is 309 meter (n= 47 terugmeldingen, exclusief waarnemingen op ringplek zelf). Alle adulten zijn binnen een kilometer van de ringplek teruggezien. De jonge vogels laten een ander beeld zien. De meeste jongen zijn binnen de straal van 1 kilometer waargenomen maar meerdere jongen zijn verder weggevlogen. De gemiddelde afstand bedroeg 599 meter (n= 78 terugmeldingen, exclusief waarnemingen op de ringplek zelf) en is duidelijk meer dan bij adulten. Bij het berekenen van dit gemiddelde zijn twee jonge mussen niet meegenomen. Deze twee mussen, beide in de zomer geringd, zijn in dezelfde zomer op respectievelijk 3,3 en 14 kilometer afstand teruggezien. Worden deze mussen wel meegenomen dan komt de gemiddelde afstand uit op 800 meter.

Figuur 2: Verspreiding van juveniele huismussen geringd in Leek (gele ster ringplek, witte cirkel op 1km)

Figuur 3. Verspreiding van adulte huismussen geringd in Leek (gele ster ringplek, witte cirkel op 1km)

Populatie verloop op de onderzoeksplek

Voor aanvang van het onderzoek is de populatie in Leek geschat op 50-60 individuen. Dit is gebeurd op basis van waarnemingen van maximaal zo'n 30 exemplaren die tegelijk aanwezig waren in de tuin. Al vrij snel na het vangen van de eerste huismussen in mei 2007 in Leek werd duidelijk dat de schatting van de populatie in de tuin niet klopte. Na 3 maand waren er al 142 exemplaren geringd en toch was het ringpercentage nog maar 8 procent. Op basis van het ringpercentage in de tuin en het aantal afgelezen individuen met kleurringen is per maand bepaald hoeveel mussen ongeveer de tuin moeten hebben bezocht. Dit schommelt op de onderzoekslocatie in Leek tussen de 50-80 exemplaren aan het eind van de winter en enkele honderden in de zomer als er veel jongen zijn die rondzwerven.

Overleving

RAS-projecten zijn bedoeld om overlevingsgetallen te berekenen. Met de nu verzamelde dataset is de overleving van huismussen berekend. Hiervoor is gebruik gemaakt van het computerprogramma Mark. De adulte huismussen in dit onderzoek hebben een jaarlijkse overleving van ongeveer 50%. Vanwege de grote steekproeven is het mogelijk om verschillende subgroepen en perioden te onderscheiden. Dit werk moet nog gebeuren.

Dankwoord

Dit onderzoek is niet mogelijk zonder de hulp van vele mensen die waarnemingen verzamelen. Het voert te ver om alle aflezers te noemen maar een uitzondering wil ik maken voor Jan Venema die alle ringen in Lettelbert afleest en Rob Lindeboom die de onderzoeksplek in Beijum voor zijn rekening neemt. Henk Oosterhuis wordt bedankt voor de hulp bij het

verwerken van alle data in de verschillende databases. Het Vogeltrekstation zorgde voor de benodigde vergunningen en voor hulp bij het berekenen van de overlevingsgetallen. Vogelsbescherming Nederland wordt bedankt voor de financiële ondersteuning aan het project waardoor het mogelijk werd een forse stap voorwaarts te doen met het onderzoek.

René Oosterhuis

Nijenoertweg 131, 9351 HR Leek, 0594-510102

reneoosterhuis@hetnet.nl

Naschrift Vogeltrekstation: het belang van monitoring, ook met ringgegevens!

De huismus mag zich in een grote belangstelling van ringend Nederland verheugen. Momenteel zijn er 17 actieve RAS projecten geregistreerd waarin onderzoek gedaan wordt naar de overleving van huismussen. Ook in het nieuwe *ring-MUS* project wordt aandacht besteed aan huismussen, veelal door het gebruik van kleurringen. Nog niet zo lang geleden was de situatie geheel anders. De huismus mocht, net als de wilde eend, niet worden geringd vanwege zijn grote talrijkheid. Voordat de automatisering een feit was en alles met de hand gebeurde, kon Vogeltrekstation de veelheid aan gegevens van deze soorten niet verwerken. Gezien de beperkte verwerkingscapaciteit van toen wellicht een noodzakelijke en begrijpelijk keuze. Maar het systematisch uitsluiten van bepaalde soorten binnen de monitoring brengt ook een gevaar met zich mee: door het vrijwel ontbreken van ringgegevens van huismussen uit de periode 1971 – 1994 is het bijna onmogelijk om eventuele veranderingen in de overleving ten opzichte van nu te ontdekken. Ontwikkelingen in onze broedvogelbevolking zijn niet altijd te voorzien, maar kunnen zich soms razendsnel voltrekken. Wie had gedacht dat de huismus op de rode lijst zou belanden? Wie had er twintig jaar geleden durven voorspellen dat de veldleeuwerik zou uitsterven in grote delen van onze gras- en akkerlanden? Voldoende ringgegevens van Nederlandse broedvogels kunnen helpen bij het opsporen van de oorzaken van deze ontwikkelingen. CES, RAS, Pullen ringen en ring-MUS zijn ringprojecten die de afgelopen jaren in het leven zijn geroepen om dit soort gegevens op systematische wijze te verzamelen. Uw deelname aan deze projecten is van cruciaal belang!